

Федець А.В.

Управління з перевезення цінностей

Центрального сховища Національного банку України

ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ СТАБІЛІЗАЦІЇ: ФАКТОРИ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

У статті зазначено, що пріоритети державної соціально-економічної політики сьогодні повинні приділятися сутності фінансової безпеки держави, представленої як здатність системи зберігати захищеність, стабільність і стійкість своїх фінансових інтересів при негативному впливі зовнішніх і внутрішніх факторів, що становлять загрозу фінансовій безпеці. Також важливим є збереження здатності держави забезпечувати ефективне функціонування національної економіки та постійний соціально-економічний розвиток. Будучи надзвичайно складною багаторівневою системою, фінансова безпека в контексті стабілізації утворена низкою підсистем, що відрізняються власною структурою та логікою розвитку.

Обґрунтовано, що фактори суспільних викликів та загроз, що впливають на стабільність державних фінансів повинні злагоджено працювати та бути готовими до негативних впливів з боку різноманітних впливів. Першорядне значення у забезпеченні фінансової безпеки загалом мають ефективність проведеної бюджетної, податкової та грошово-кредитної політики держави. Індикатори зазначених напрямів визначають рівень фінансової безпеки, в основі котрих лежать наявність дефіциту бюджету, розміри боргових зобов'язань держави, інфляція, ціна банківського кредитування, рівень монетизації економіки, обсяг резервів.

Встановлено, що фінансова безпека уособлює захищеність національної фінансової системи країни від внутрішніх та зовнішніх несприятливих факторів, які порушують звичайні принципи функціонування її основних елементів, таких як, банківська система, ринок цінних паперів, страховий ринок та бюджетна система держави. При цьому варто зауважити, що за фінансову безпеку відповідає широкий спектр показників ринкової кон'юнктури, до якої належать той же обсяг ВВП, ринок праці, особисті фінанси, промислове виробництво та стан фінансових ринків.

Проаналізовано, що фінансова безпека передбачає такий стан соціально-економічної системи, при якому досягається збалансованість та стійкість до негативного впливу будь-яких загроз, здатність забезпечувати своє стійке та ефективний розвиток, ґрунтуючись на власних економічних інтересах. Сьогодні вагому роль грає динаміка курсу гривні та загальний показник міжнародних золотовалютних резервів Національного банку. Під поняттям фінансової безпеки актуалізується певний рівень незалежності, стабільності фінансової системи держави в умовах впливу на неї зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих факторів, які складають загрозу.

З'ясовано, що фінансова безпека ефективної державної політики полягає у створенні стійких умов соціально-економічного розвитку. Завдяки функціонування основних елементів політики забезпечення фінансової безпеки держави формуються макроекономічні та мікроекономічні процеси кругообігу фінансового капіталу, ресурсів та інструментів, що дозволяють забезпечувати вирішення завдань держави, бізнес-суб'єктів та громадян. Фінансова безпека є здатністю зберігати захищеність, стабільність та стійкість своїх фінансових інтересів при негативному впливі зовнішніх і внутрішніх факторів, що становлять загрозу, а також збереження здатності держави забезпечувати ефективне функціонування національної економіки.

Ключові слова: фінансова безпека, фактор, державна політика, загрози, соціально-економічний розвиток, стабілізація, кредитування, суспільні виклики.

Постановка проблеми. Основною функцією держави у соціально-економічному розвитку є забезпечення соціальних стандартів та гарантій, що дозволяють працездатним громадянам та пен-

сіонерам вести фінансово забезпечений гідний спосіб життя [9]. Порушення прав споживачів, низький розмір пенсій та заробітної плати, високий рівень безробіття, знецінення заощаджень,

падіння реальних доходів населення та зuboжіння, збільшення диференціації доходів та майнового розширення суспільства – основні загрози не тільки фінансової безпеки громадян, а й усїєї держави в цілому.

Фінансова безпека визначається загальним станом економіки та ефективною державною соціально-економічною політикою, що проводиться, будучи складною багаторівневою системою, фінансова безпека утворена низкою підсистем, що відрізняються своєю структурою та логікою розвитку. Таким чином, в основі фінансової безпеки лежить реалізація вільного вибору стратегії соціально-економічного розвитку держави у вирішенні національних, а також і глобальних проблем [6]. Фінансова безпека характеризується комплексом інституційних структур, за допомогою яких існує можливість самостійно реалізувати стратегію соціального, економічного та фінансового розвитку, а також здійснення співробітництва з іншими державами.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми забезпечення фінансової безпеки на рівні держави і банків досліджували такі вчені, як О. Барановський, І. Бланк, О. Балацький, О. Василик, П. Герасимов, К. Горячева, А. Епіфанов, М. Єрмошенко, М. Зубок, О. Криклій, Е. Коротков, Л. Лігоненко, В. Москаленко, Є. Новосядло, Б. Райзберг, О. Терещенко, С. Салига, І. Сало та багато інших. Основні теоретико-методологічні та практичні аспекти взаємозв'язку зовнішнього боргу та економічного зростання країни відображені в роботах таких зарубіжних вчених: Ф. Емереніні, У. Істерлі, У. Кліна, П. Кругмана, Дж. Сакса, А. Сиддіка, А. Ріфаката та А. Уорнера.

Слід зазначити, що останнім часом проблеми формування фінансової безпеки на різних рівнях державного управління досліджувалися такими вітчизняними авторами, як: Я. Базилюк, О. Барановський, В. Бегма, Т. Блудова, Б. Бузан, З. Варналій, Т. Васильців, О. Власюк, В. Геєць, В. Горбулін, Б. Грієр, С. Давиденко, Б. Данилишин, А. Двигун, Я. Жаліло, З. Живко, О. Іляш, О. Коваль, М. Копитко, М. Єрмошенко, Г. Козаченко, О. Ляшенко, В. Мартинюк, К. Мердок, І. Мігус, А. Мокій, Д. Олійник, С. Покропивний, В. Предборський, Є. Рудніченко, О. Собкевич, В. Франчук, О. Шаров, Л. Шемаєва, А. Штангрет, Н. Юрків та ін.

Метою даної статті є обґрунтування формування та реалізації державної соціально-економічної політики фінансової безпеки в умовах сучасних викликів та загроз в Україні.

Виклад основного матеріалу. Загалом фінансова безпека полягає у досягненні максимального рівня ефективності використання ресурсного потенціалу, формуванні сприятливих умов для здійснення своєї діяльності банківськими установами, запобігання виникненню внутрішніх та зовнішніх загроз, формуванню умов для стабільного та ефективного функціонування банківської системи [10]. Про фінансову безпеку держави свідчить позитивне сальдо платіжного балансу, здатність виконувати міжнародні зобов'язання, наявність необхідного обсягу валютних резервів, стабільність національної грошової одиниці, захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках, створення оптимальних умов для розвитку вітчизняного експорту та припливу в країну іноземних інвестицій.

Фінансова безпека уособлює стабільний стан грошово-кредитної системи, грошової одиниці, доступність кредитних ресурсів та рівень інфляції, що забезпечує економічне зростання та збільшення реальних доходів населення. При цьому, розмір грошової маси повинен повністю покривати обслуговуються їй господарський обороти, а величина сукупного відсотка має бути оптимальною задоволення попиту гроші [16]. Також фінансова безпека характеризується високим рівнем інвестицій, при якому виникає можливість оптимального задоволення поточних потреб економіки в обсязі та структурі капітальних вкладень, при оцінці ефективного використання та повернення коштів, що інвестуються. Фінансовій безпеці сприяє встановлення ефективного співвідношення обсягів іноземних інвестицій у країну і вітчизняних інвестицій в інші країни, підтримки позитивного національного платіжного балансу.

Фінансова безпека фондового ринку характеризується стійким фінансовим станом емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв та інших учасників ринку [5]. Загалом безпека фондового ринку складається з оцінки рівня фінансової стабільності двох основних його складових таких як ринку державних цінних паперів, ринку корпоративних цінних паперів та його сегментів, ринок акцій, облігацій, векселів, казначейських зобов'язань, ощадних сертифікатів, біржового та позабіржового ринків.

Фінансова безпека страхового ринку в цілому, і конкретного страхувальника зокрема, полягає у досягненні страховими компаніями такого обсягу формованих ними фінансових ресурсів, які могли б дати їм можливість відшкодувати втрати їхніх

клієнтів внаслідок настання страхового випадку, а також забезпечення ефективного функціонування страхового сектору [13]. Фінансова безпека ринку страхових послуг, яка залежить від великої кількості факторів як об'єктивних і суб'єктивних, так і внутрішніх і зовнішніх, визначається в першу чергу станом його розвитку.

Також вплив надає фінансова результативність та ефективність діяльності страхового ринку та суб'єктів господарювання. Фінансовою безпекою передбачає стан життєдіяльності громадянина, який забезпечує правовий та економічний захист його життєвих інтересів, підтримуються його конституційні права, забезпечується гідний рівень життя людини незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз [12]. Фінансова безпека уособлює такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, при якому гарантується можливість ефективного державного формування, збереження від надмірного знецінення та збільшення фінансових ресурсів країни, а також раціональне їх використання для забезпечення соціального та економічного розвитку країни та обслуговування його фінансових зобов'язань.

Зростання інфляції та її високі показники має як негативні наслідки для соціальної політики, так і для стійкості економічної кон'юнктури, що негативно позначається на фінансову безпеку. Справа в тому, що через інфляцію відбувається знецінення національних грошових одиниць зокрема, через те, що інфляція призводить до втрати купівельної спроможності рубля, оскільки ціни зростають, а грошова маса в руках людей залишається тією самою [1]. У результаті купівельна спроможність населення знижується, породжуючи спад обсягу сукупного попиту. У свою чергу, зниження виробничої активності компаній призводить і до необхідності скорочення потреб у людських ресурсів.

Формуються тенденції збільшення кількості вимушених звільнень працівників підприємств, що призводить до зростання безробіття, чисельність незайнятого економічно активного населення впливає на подальший цикл формування сукупного попиту та пропозиції на ринки. Фінансову безпеку держави можна розглядати у двох аспектах внутрішньому та зовнішньому, зовнішній план визначено фінансовою незалежністю та фінансовим суверенітетом [15]. Також важливим є розмір зовнішньої фінансової допомоги міжнародних фінансових інститутів, економічних угруповань, урядів окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку.

Крім зазначених факторів, рівень фінансової безпеки зумовлений ступенем фінансового стану

та розвитку ринку капіталів, що обслуговують оборот великої кількості акцій реально функціонуючих суб'єктів господарювання [10]. Необхідно відзначити, що першорядне значення у забезпеченні фінансової безпеки країни загалом мають ефективність проведеної бюджетної, податкової та грошово-кредитної політики, де ключовим фактором виступає ступінь державної участі в кожній із сфер фінансової та кредитної систем. Також держава зобов'язана створювати умови для стабільного фінансового стану господарських систем реального сектора економіки, у сфері фінансового ринку та міжнародних фінансів.

Таким чином, для збільшення потенціалу забезпечення фінансової безпеки держави необхідно розглядати всі, що виникають у фінансово-кредитній системі країни протиріччя та негативні явища, виявляти особливості їх прояву в кожній із сфер фінансових відносин [14]. Умови забезпечення фінансової безпеки держави для кожної сфери фінансово-кредитної системи різні, а можливості держави щодо здійснення управління в цілому обмежені, оскільки в управлінні кожної з сфер фінансової та кредитної систем країни може бути задіяна лише певна кількість функцій.

Формування ефективної системи фінансової безпеки передбачає з'ясування та систематизацію явищ, подій та певних дій, наступ або здійснення яких безпосередньо чи опосередковано може стати загрозою тому чи іншому суб'єкту фінансової безпеки держави [2]. Розглядаючи актуальні сучасні проблеми фінансової безпеки держави необхідно аналізувати інформацію, що розкриває стан бюджетної системи, ринку цінних паперів, банківської системи, страхової галузі та валютної політики держави.

Саме ці елементи формують загальну структуру національної фінансової системи, без функціонування будь-якого з перерахованих вище ринків сама фінансова система буде не стільки нестійкою, скільки неповноцінною [3]. Навіть за умов командно-адміністративної економіки важлива діяльність кожного елемента, включаючи страхової галузі та ринку цінних паперів. Переходячи до аналізу сучасних проблем фінансової безпеки держави, варто зазначити, що одна з найважливіших ролей у її забезпеченні грає бюджетне регулювання, нестабільна ситуація в економічній та фінансовій діяльності держава відбивається на дефіциті бюджету.

Для того, щоб ліквідувати проблему дефіциту бюджету необхідно у банківській сфері застосування механізму вдосконалення бюджетної політики, куди належить методика оптимізації видатків бюджету. З огляду на сучасні умови вторгнення

рф на територію України та інші катаклізми, формуються різні загрози та ризики, які можуть негативно вплинути на стійкість наступного елемента національної фінансової безпеки держави, як банківської системи, через що відбудуться негативні наслідки, як: зниження обсягу роздрібно-го продажу банківських продуктів, включаючи зниження обсягу споживчого кредитування; збільшення ризиків кредитного портфеля банків, включаючи зростання простроченої споживчої заборгованості та проблемного кредитного портфелю [11]. Проте, поточний етап розвитку характеризується позитивними результатами своєї діяльності, кредитні організації мають достатній рівень фінансової стійкості, а розмір портфелів активів лише збільшується.

Аналізуючи поточний стан державної банківської системи необхідно звернутися до активів вітчизняних банків якими вони володіють сьогодні. Завдяки комерційним банкам створюється фінансова інфраструктура, яка забезпечує населення споживчими кредитами на підтримку розміру сукупного попиту, а підприємницькі структури – комерційними кредитами, які дозволяють фінансувати виробничу діяльність організацій та збільшувати їх обсяги виробництва [17]. Відповідно, банківська система виступає ключовим елементом, що сприяє забезпеченню фінансову безпеку сучасної держави. В основу визначення рівня впливу різних загроз покладено розрахунок та моніторинг системи індикаторів та подальше їх зіставлення з пороговими значеннями, індикатором є елемент, що відображає процес або кількісні та якісні властивості досліджуваного об'єкта.

Ефективна система індикаторів дозволяє у короткі терміни провести аналіз фінансової безпеки різних об'єктів, запобігти виникненню негативного впливу, внести потрібні корективи, як у щоденну діяльність, так і на перспективу, перед-

бачуючи перебіг подій [15]. Моніторинг рівня індикаторів фінансової безпеки кожної зі сфер фінансових відносин і в цілому фінансової системи держави, а також структури доходів і витрат по відношенню до ВВП, що відповідає обраній моделі фінансових відносин дозволить державі ефективно проводити фінансовий контроль, регулювати соціально-економічний розвиток країни, мінімізувати загрози фінансовій безпеці.

Висновки. Фінансова безпека держави повинна включати комплекс методів, заходів та засобів захисту соціально-економічних інтересів, сучасні проблеми фінансової безпеки України формуються під впливом тенденції розвитку основних структурних елементів національної фінансової системи, таких, як бюджетна політика та банківський сектор. Найбільш суттєвими проблемами забезпечення фінансової безпеки держави є дефіцит бюджету, збільшення ризиків банківського кредитування [8]. Для забезпечення фінансової безпеки держави важливим є прогнозування та запобігання, а також розробка та реалізація стратегії національної безпеки в цілому.

Існує зворотний зв'язок між фінансовою безпекою країни і національною безпекою в цілому, адже загострення загроз щодо інших аспектів національної безпеки впливає на рівень загроз фінансовій безпеці. Межа між внутрішніми і зовнішніми загрозами не завжди може бути чітко визначена, тому що вони взаємозалежні одна від іншої. Однак, очевидно, що тривале збереження внутрішніх загроз у національній економіці країни робить її вразливою й у зовнішньому вимірі, оскільки, не досягнувши стабілізації із внутрішніми загрозами, держава позбавлена можливості проводити активну зовнішню політику, захищати інтереси вітчизняних товаровиробників, стимулювати експорт конкурентоспроможної продукції.

Список літератури:

1. Баула О., Сачук А. Особливості еволюції офшорних зон в умовах глобалізації економіки. *Економіст*. 2012. № 1. С. 16–18.
2. Богомолова Н. І., Гиряньська А. В. Особливості формування механізму банківської безпеки в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2019/11.pdf (дата звернення: 13.04.2022).
3. Бондаренко О.Г. Державне управління логістичним забезпеченням спільних дій сил безпеки при реагуванні на кризові ситуації, які загрожують державній безпеці: теорія, методологія та практика : монографія. Харків : Фінарт, 2019. 309 с.
4. Богомолова Н. І., Гиряньська А. В. Особливості формування механізму банківської безпеки в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2019/11.pdf (дата звернення: 13.04.2022).
5. Буркальцева Д. Д. Інституціональне забезпечення економічної безпеки України: монографія. Наук. дослід. екон. інститут. К. : Знання України. 2012. 347 с.

6. Грицишен Д.О., Свірко С.В., Супрунова І.В. Інституалізація державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту бюджетної безпеки країни. *Економіка, управління та адміністрування*. 2021. № 2(96). С. 77–84.
7. Іщенко В.В. Податкова складова фінансової безпеки держави. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 37. С. 35–40.
8. Костюченко О. Є., Паталах В. І. Забезпечення фінансової безпеки банківської системи як складова фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2014. Вип. 7. Ч. 5. С. 24–27.
9. Крамаренко К. М., Бойчук М. П. Теоретичні аспекти національної економічної безпеки. 2017. № 8. С. 165–168. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/28.pdf (дата звернення: 10.07.2023).
10. Мазаракі А., Волосович С. Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2016. № 1. С. 5–23.
11. Ніколаєнко Ю. В. Державне регулювання і фінансова безпека банківського сектору України: проблемні питання та шляхи вирішення. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 131–137.
12. Підхонний О. Фінансова безпека України: інструменти і стратегії формування : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 320 с.
13. Пріоритетні напрями підвищення ефективності та прозорості публічних фінансів: аналіт. записка / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/prozorist-19d5a.pdf> (дата звернення: 13.02.2023).
14. Ревак І.О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: теоретичний аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. Економічна*. 2009. Вип. 2. С. 238–247.
15. Селіверстова Л. С., Адаменко І. П. Фінансова політика в умовах інституційної економіки. *Економіка та держава*. 2018. № 1. С. 16–20. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2018/5.pdf (дата звернення: 23.04.2023).
16. Толуб'як В. С., Королюк Ю. Г. Політика економічної безпеки України в умовах глобальних загроз. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 6. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.6.3
17. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів : навч. посіб. / С. М. Фролов, О. В. Козьменко, А. О. Бойко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Фролова. Суми : УАБС НБУ, 2015. 332 с.

Fedets A.V. STATE SOCIO-ECONOMIC POLICY IN THE FIELD OF FINANCIAL SECURITY IN THE CONTEXT OF STABILIZATION: FACTORS OF SOCIAL CHALLENGES AND THREATS

The article states that today the main attention should be paid to the essence of the financial security of the state, represented as the ability of the financial system to preserve the security, stability and stability of its financial interests under the negative influence of external and internal factors that pose a threat to financial security, as well as the preservation of the ability of the state's financial system ensure effective functioning of the national economy and constant economic growth. Being an extremely complex multi-level system, financial security is formed by a number of subsystems that differ in their own structure and logic of development.

It is substantiated that all active factors affecting the stability of the public finance system must work harmoniously and be prepared for negative impacts from various factors. The primary importance in ensuring the financial security of the country in general is the effectiveness of the implemented budget, tax and monetary policy of the state. Indicators that determine the level of financial security, which are based on the existence of a budget deficit, the size of the state's debt obligations, inflation, the price of bank lending, the level of monetization of the economy, the amount of reserves.

It was established that the financial security of the state is the protection of the national financial system of the country from internal and external adverse factors that violate the usual principles of functioning of its main elements, such as the banking system, the securities market, the insurance market and the state budget system. At the same time, it is worth noting that a wide range of indicators of the market environment is responsible for financial security, which includes the same amount of GDP, the labor market, personal finances, industrial production and the state of financial markets.

It has been analyzed that economic security implies such a state of the economic system, which achieves balance and resistance to the negative impact of any threats, the ability to ensure its sustainable and effective development, based on one's own economic interests. One of the most important components of the economic security system is the financial security of the state. In the latter case, a major role is played by the dynamics of the hryvnia exchange rate and the overall indicator of the international gold and currency reserves of the National Bank, as well as by the concept of financial security of the state is meant a certain level of independence, stability and stability of the country's financial system under the influence of external and internal destabilizing factors that pose a threat to financial security.

It was found that financial security is the ability of the financial system to preserve the security, stability and stability of its financial interests under the negative influence of external and internal factors that threaten financial security, as well as the preservation of the ability of the state's financial system to ensure the effective functioning of the national economy and constant economic growth . The practical role of financial security of the national economic system is to create stable conditions for socio-economic development. Thanks to the functioning of the main elements of the system of ensuring the financial security of the state, macroeconomic and microeconomic processes of the circulation of financial capital, resources and tools are formed, which allow to provide solutions to the tasks of the state, business entities and citizens, as individuals and consumers.

Key words: *financial security, factor; state policy, threats, socio-economic development, stabilization, lending, social challenges.*